

Niepokoje ludzi renesansu przedstawione w *Pieśniach* i *Fraszkach* Jana Kochanowskiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 8*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 122.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Do Jana*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 123.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 24*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 158–161.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 22*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 154–157.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń IV (Fragmenta albo pozostałe pisma)*, [w:] tegoż, *Patrzac na rozmaite świata tego sprawy. Antologia polskiej poezji renesansowej*, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1984, s. 117–118.

- Źródło: Jan Kochanowski, *Na zachowanie*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 72–73.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Do wojewody*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 100–101.
- Źródło: Jan Kochanowski, *O miłości*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 45.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Na starość*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 39.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Epitafium dziecięciu*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 38–39.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Z Anakreonta*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 20–21.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Epitafium Kosowi*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 16–17.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń II 17*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 201–202.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń II 8*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 186.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń II 5*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 178.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń II 3*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 174.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 16*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 138–141.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 14*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 134–137.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 13*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 134.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 1 (Intactis opulentior)*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 106–109.

- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 5*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 117.
- Źródło: Jan Kochanowski, *O żywocie ludzkim*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 4–5.
- Źródło: Bogdan Suchodolski, *Renesansowe niepokoje: szaleństwo człowieka czy szaleństwo świata?*, [w:] *Jan Kochanowski i kultura odrodzenia*, red. M. Żurowski, Z. Libera, Warszawa 1985, s. 8–15.

Niepokoje ludzi renesansu przedstawione w *Pieśniach* i *Fraszkach* Jana Kochanowskiego

Melancholia

Źródło: wellcome collections, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 4.0.

W starotestamentowej Księdze Koheleta znajduje się m.in. taka sentencja: „Jest [...] czas płaczu i czas śmiechu, czas zawodzenia i czas płasów”. Można za jej pomocą dokonać próby charakterystyki dwóch sąsiadujących epok – średniowiecza i renesansu. Pierwsza z nich kojarzy się z powagą i surowością, druga – z optymizmem i dowartościowaniem człowieka, który może być kowalem swojego losu. Jednak taki opis zawierałby duże uproszczenia: w średniowieczu też potrafiono się śmiać, natomiast w renesansie ludzie doznawali niepokojów, które odnosiły się do ich indywidualnych losów oraz sytuacji całych społeczeństw.

Twoje cele

- Ustalisz typ kompozycji zastosowany przez Jana Kochanowskiego w *Pieśni I 22*.
- Wyjaśnisz źródła niepokojów człowieka renesansu opisanych w *Pieśni I 22* i *Pieśni I 24* Jana Kochanowskiego.

- Porównasz sposoby radzenia sobie z niepokojami człowieka renesansu, opisane w *Pieśni I 22* i *Pieśni I 24* Jana Kochanowskiego.
- Określisz rodzaje ludzkiego niepokoju, do których odnosił się w swoich utworach Jan Kochanowski.

Przeczytaj

Renesans – od nadziei do pesymizmu

” Bogdan Suchodolski

Renesansowe niepokoje: szaleństwo człowieka czy szaleństwo świata?

Wciąż trwa [...] w naszej historycznej pamięci ta wizja renesansu, którą stworzył [Burckhardt](#), ukazując radosne odkrycia świata i człowieka, jakie się wówczas dokonało [...]. A jednak, chociaż prawdziwe są te ujęcia, nie ukazują one całej prawdy o tej epoce. [...] Całe [quattrocento](#) włoskie [...] rozwijało się na tych drogach nadziei i twórczości, nowego widzenia świata i człowieka. [...] [Pico Della Mirandola](#) [...] wskazał, iż spośród wszystkich istot stworzonych człowiek jest jedyną istotą o nieskończonych i wszelakich możliwościach. Bóg, tworząc człowieka, miał powiedzieć: „Ty jeden nie zostaniesz zamknięty w żadnych granicach [...]”. Nowa sztuka quattrocenta [...] potwierdzała tę atmosferę radości i zaufania człowieka do świata i siebie samego, do ładu istnienia. [...] Ale pod koniec XV wieku zmienia się ta atmosfera. Wspaniałą Florencję [Medyceuszów](#) potępia fanatyczny mnich [Savonarola](#). [...] Równocześnie, od schyłku w. XV rozpoczyna się zbrojna rywalizacja wielkich mocarstw – Hiszpanii, Francji i Rzeszy Niemieckiej – na terenie Włoch. [...] Finałem tych walk jest złupienie i spalenie przez wojska zaciężne Rzymu w 1527 roku. Tę klęskę – [Sacco do Roma](#) – nazwano [...] „końcem renesansu”. Równocześnie, na północ od Alp narastały z niezwykłą siłą konflikty społeczne i religijne. Władza świecka i władza duchowna traciły autorytet. Rozpoczynały się wojny chłopskie na terenach Francji, Szwajcarii, Niemiec. [...] Równocześnie

[Luter](#) [...] zadaje cios porządkowi religijnemu – Kościołowi rzymskiemu. Wszystko staje się niepewne, a okrucieństwo i samowola obejmują rządy. [...] Humanisci, chociaż stali na uboczu tych walk, widzieli dobrze, jak rzeczywistość zaprzecza ich wizjom społeczeństwa doskonałego [...]. W tych warunkach przesuwają się akcenty w koncepcjach człowieka. Strach i nienawiść osłabiają znaczenie optymistycznej wiary w siły twórcze ludzi, w bogactwo możliwości, które się przed nim otwierają. [...] Od francusko-hiszpańskich wojen we Włoszech na przełomie XV i XVI wieku aż po [wojnę trzydziestoletnią](#) na początku XVII stulecia Europa nie zaznała spokoju. Konflikty zbrojne wybuchały raz po raz [...]. Wojska zaciężne, nie zawsze opłacane, łupiły co bogatsze miasta. Równocześnie, od wojen chłopskich aż po wojny religijne, zaostrzały się konflikty wewnętrzne. Z niebywałym okrucieństwem i fanatyzmem niszczone przeciwników – ludzi innej wiary lub innego pochodzenia społecznego. Nietolerancja wzrastała także i w obrębie obozu protestanckiego. Fale prześladowań docierały do prywatnych domów setek tysięcy ludzi. [...] W takich warunkach, przez cały w. XVI, w radykalnych ośrodkach ruchów społecznych i religijnych, poddawano gwałtownej krytyce porządek kościelny i państwowy, potępiano winy tych, którzy dzierżyli władzę, niszczącą ludzi i ich wspólnoty [...] Świat wydawał się „[statkiem głupców](#)”, wydawał się światem obłąkanym, światem, który wystąpił z kolein [...].

Źródło: Bogdan Suchodolski, *Renesansowe niepokoje: szaleństwo człowieka czy szaleństwo świata?*, [w:] Jan Kochanowski i kultura odrodzenia, red. M. Żurowski, Z. Libera, Warszawa 1985, s. 8–15.

Hieronim Bosch, *Statek głupców*, 1494–1510

Źródło: domena publiczna.

Niepokoje ludzi renesansu

Europejczycy żyjący w XVI w. doznawali niepokojów, które można klasyfikować według różnych kryteriów. Były to głównie lęki indywidualne, odnoszące się do sytuacji losowych, związanych z codziennym bytowaniem, a dotyczące konieczności zapewnienia sobie odpowiednich warunków materialnych (żywność, mieszkanie) czy zachowania zdrowia. Towarzyszyły im jednak także niepokoje o charakterze egzystencjalnym, w tym – religijne, wynikające z konieczności przestrzegania dogmatów różnych wyznań, ale również z uświadomienia sobie, jak ważny jest wybór religii spośród wielu istniejących wówczas odłamów: chrześcijaństwo zachodnie uległo w pierwszej połowie wieku rozpadowi na katolicyzm, luteranizm, kalwinizm, anglikanizm itd.

Lękom jednostkowym towarzyszyły te, które dotyczą całych społeczności, np. narodu, stanu społecznego, Kościoła. Ich źródłem były walki na tle wyznaniowym, gospodarczym czy politycznym w XVI stuleciu. Cyklicznie pojawiały się obawy związane z zapowiedzianym w Apokalipsie św. Jana końcem świata, którego symptomy dostrzegano w katastrofach naturalnych, zjawiskach astronomicznych czy sukcesach Imperium Osmańskiego, narzucającego islam na zdobywanych przez siebie terenach.

Melancholia w twórczości Jana Kochanowskiego

Źródła smutku obecnego w wielu dziełach renesansowych można poszukiwać także w nauce o czterech żywiołach. Zgodnie z wywodzącymi się z antyku przekonaniem żywiołom odpowiadają ludzkie charaktery, nazywane wówczas humorami. Wśród nich szczególne znaczenie nadawano melancholii. Łączono ten stan z takimi objawami, jak przygnębienie, brak umiejętności podejmowania szybkich decyzji, trudności z zasypianiem. Choć wymienione symptomy melancholii zazwyczaj kojarzone były negatywnie, to w renesansie stosunek do tego „humoru” nie był jednoznaczny. Uwypuklaniu ujemnych stron melancholii towarzyszyła pewnego rodzaju moda na nią, wynikająca z łączenia tego charakteru z koncepcją geniusza. W tej sytuacji melancholika utożsamiano z osobą wybitną, wciąż zastanawiającą się nad sobą i człowiekiem w ogóle.

Tego typu refleksje można dostrzec w licznych utworach Jana Kochanowskiego, m.in. we *Fraszkach*. Obecność takich poważnych rozważań w dziele wydanym w ostatnim roku życia autora jest jednym z wielu powodów, dla których nazywanie fraszek utworami żartobliwymi okazuje się nietrafne. Potwierdza to treść jednego z pierwszych [epigramatów](#) zbioru:

” Jan Kochanowski

O żywocie ludzkim

Fraszki to wszystko, cokolwiek myślemy,
Fraszki to wszystko, cokolwiek czyniemy;
Nie masz na świecie żadnej pewnej rzeczy¹,
Próżno tu człowiek ma co mieć na pieczy.
Zacność, uroda, moc, pieniądze, sława,
Wszystko to minie jako polna trawa²;
Naśmiawszy się nam i naszym porządkom,
Wemkną nas w mieszek, jako czynią łątkom³.

Źródło: Jan Kochanowski, *O żywocie ludzkim*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 4–5.

Wśród źródeł melancholijnego usposobienia wymieniono przede wszystkim cechy wrodzone, które miały wynikać z faktu narodzin przy określonym układzie gwiazd –

w ten sposób człowiek stawał się „niewolnikiem” sił niezależnych od niego. Jednak wskazywano też na okoliczności, które sprzyjały popadaniu w melancholię. Należały do nich nieszczęśliwa miłość lub przebywanie z dala od ludzi, życie w samotności. Również takie tematy można znaleźć w *Pieśniach* i *Fraszkach* Jana Kochanowskiego. Można więc czytając je, poszukiwać powodów niepokojów, które dotyczyły XVI-wiecznego Europejczyka.

Słownik

epigramat (epigram)

(stgr. *epigramma* – inskrypcja, napis utrwalony na twardym materiale) – wywodzący się ze starożytnej Grecji gatunek liryki; w jego skład wchodzi niewielkie, wierszowane utwory o różnorodnej tematyce; do cech typowych należy sentencjonalność oraz dążenie do interesującej puenty

fraszka

(wł. *frasca* – gałązka) – krótki, najczęściej żartobliwy wiersz, zbliżony do epigramatu

pieśń

utwór liryczny odznaczający się zwykle dźwięcznością, melodyjnością, układem stroficznym. Nazwa świadczy o tradycyjnym związku poezji z muzyką

Sacco di Roma

(wł. złupienie Rzymu) – zdobycie Rzymu w 1527 r. przez armię cesarza Karola V przeciwko zjednoczonym siłom Francji, miast włoskich oraz papieża Klemensa VII; zniszczenia poczynione przez wojska niemiecko-hiszpańskie były tak wielkie, że Sacco di Roma oznacza symboliczny koniec renesansu we Włoszech

„statek głupców”

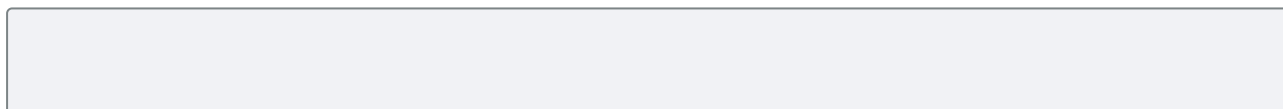
popularny w średniowieczu i renesansie motyw w literaturze i malarstwie (m.in. obraz *Statek głupców* Hieronima Boscha), ukazujący przedstawicieli różnych

stanów zgromadzonych na pokładzie okrętu i płynących w poszukiwaniu
szczęśliwej krainy; motyw wykorzystywano głównie w celu przeprowadzenia
krytyki społeczeństwa europejskiego

Mapa myśli

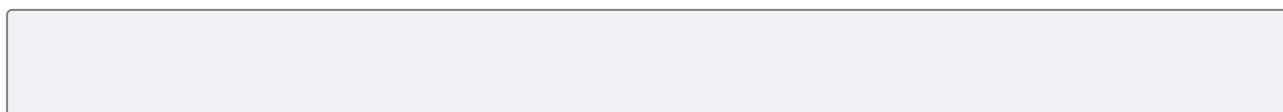
Polecenie 1

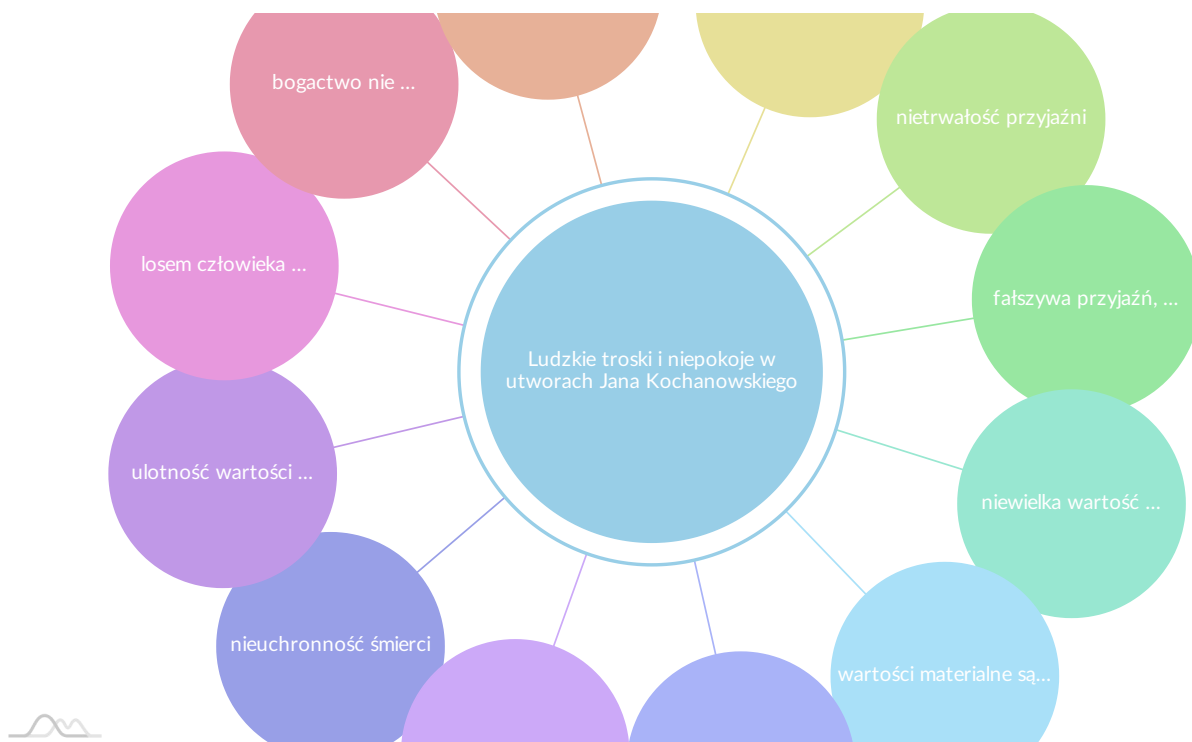
Zapoznaj się z mapą myśli. Do opisanych w niej różnych rodzajów ludzkiego niepokoju dopisz tytuły pieśni i fraszek Jana Kochanowskiego zacytowanych poniżej.

Polecenie 2

Uzupełnij mapę myśli odpowiednimi cytatami z utworów Jana Kochanowskiego zamieszczonych w e-materiale.

Pieśń I 1 (Intactis opulentior)

„ Jan Kochanowski

Pieśń I 1 (Intactis opulentior)

Byś wszystko złoto posiadł, które – powiadają –
Gdzieś daleko gryfowie i mrówki kopają,

[...]

Ani ty wyswobodzisz serca z ciężkiej trwogi,
Ani z okrutnej śmierci sideł wyrwiesz nogi.

[...]

Ubóstwo, hańba wielka, każe człowiekowi
Czynić i cierpieć wszystko: już on i wstydowi
Mir dawno wypowiedział, i cnotcie, niedbały,
Poświęconej nie myśli dostępować skały.

Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 1 (Intactis opulentior)*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 106–109.

**Intactis opulentior* – pierwsze słowa pieśni III 24 Horacego, która Jan Kochanowski w swym utworze sparafrazował

Pieśń I 5

Pieśń I 8

Pieśń I 13

Pieśń I 14

Pieśń I 16

Pieśń II 3

Pieśń II 5

Pieśń II 8

Pieśń II 17

Epitafium Kosowi

Z Anakreonta

Epitafium dziecięciu

Na starość

O miłości

Do wojewody

Na zachowanie

Sprawdź się

Teksty do ćwiczeń

” Jan Kochanowski

Pieśń I 22

Rozumie mój, prózno się masz frasować:
Co zginęło, trudno tego wetować.
Póki czas był, póki szczęście służyło,
Czegoś żądał, o wszystko łacno było.

Teraz widzisz, że nam niebo nie sprzyja:
W czym się kochasz, to cię daleko mija.
Cóż temu rzec? I szkoda głowy psować;
Lepiej się nam na lepsze czasy chować.

A nie mniemaj, byś sam był w tej niewoli:
Nalazłby się, kogo to nie mniej boli;
Jeno ludzie snadniej zakryć umieją,
Acz nie z serca, z wierzchu się przedsię śmieją.

Mnie, smutnego, ten dowcip nie ratuje,
Wyda mię twarz, gdy się serce źle czuje;
Wszakoż widzę, że się prózno frasować:
Co zginęło, trudno tego wetować.

Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 22*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 154–157.

” Jan Kochanowski

Pieśń I 24

Zegar, słyszę, wybija,
Ustąp, melankolija.
Dosyć na dniu ma statek,
Dobrej myśli – ostatek¹.

U Boga każdy błazen,
Choć tu [przymówki prazen](#),
A im się barziej sili,
Tym jeszcze więcej myli.

A kto by chciał na świecie
[Uważyć](#), co się plecie,
Dziwnie to prawdy blisko,
Że człek – Boże igrzysko.

Dygnitarstwa, urzędy,
Wszystko to jawne błędy,
Bo nas równo śmierć sadza
Ani pomoże władza.

A nad chłopa chciwego
Nie masz nic nędzniejszego;
Bo na drugiego zbiera,
A sam głodem umiera.

Więc by tacy synowie
Byli jako ojcowie,
Dawno by z tej przyczyny
Świat się jął zebraniny.

Lecz temu Bóg poradził,
Bo co jeden zgromadził,
To drugi wnet rozciska;
Niech świata głód nie ściska.

Po śmierci trudno rządzić;
Tyś mógł, ojczy, nie błądzić,
Syn tylko worki zliczy,
W rozumie nie dziedziczy.

Przeto te troski płone
Szatanowi zlecone;
Niech, uprzątnąwszy głowę,
Mkną w [skrzynię Fokarowę](#).

A nam wina przynoście.
Z wina dobra myśl roście,
A frasunek podlany
Taje by śnieg zagrzany.

Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 24*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. K. Wilczewska, M. R. Mayenowa, Wrocław 1991, s. 158–161.

” Jan Kochanowski

Do Jana

Janie, cierp', jako możesz! Przyjdzie ta godzina,
Że ludziom złym będzie swa zapłacona wina,
A Bóg pomści niecnoty i fałsznej zdrady,
Którąś odniósł za swą chęć świeżymi przykłady.
Czyś ludzi nie znał? Czyś tak rozumiał, niebożę,
Że czernie inszy owoc niż tarnki dać może?²
Albo wilk nie miał szkodzić rogatemu stadu,

Albo wąż miał za czasem przestać swego jadu?
Daremnaś pracą podjął czyniąc dobrze złemu,
Bo się on nie odejmie przyrodzeniu swemu.
A ty sam siebie winuj, bo co cię dziś boli,
Stąd idzie, iżeś ludziom obłudnym był g'woli,
Dla których coś ty czynił, a ci też czym ci to
Płacili, niechaj wszystko światu będzie skryto!
I sam byś mógł zapomnieć, snąć by lepiej było,
Bo serce swymże żalem często się zwalczyło.
Na koniec, masz dróg wiele krzywdy swej wetować,
A to bych wolał, niż się ustawnie frasować.
Ale mężem być trzeba, ani dbać na owe
Zmyślane skargi, bo to [łzy krokodyłowe](#).

Źródło: Jan Kochanowski, *Do Jana*, [w:] tegoż, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1981, s. 123.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ustal, jaki typ kompozycji zastosował Jan Kochanowski w *Pieśni I 22*. Wybierz jedną z odpowiedzi:

☐ szkatułkowa

☐ otwarta

☐ kłamrowa

☐ zamknięta

Ćwiczenie 2

Ustal, czy problem opisany przez Jana Kochanowskiego w *Pieśni I 22* ma charakter indywidualny, czy dotyczy człowieka w ogóle. Odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 3

Na podstawie treści *Pieśni I 22* wyjaśnij, co jest powodem frasunku, któremu ulega rozum. Wybierz jedną z poniższych możliwości:

smutki, kłopoty

nieuchronność przemijania życia

brak możliwości ogarnięcia rozumem ziemskich spraw

brak bogactwa

Ćwiczenie 4

Ustal, czy według Jana Kochanowskiego człowiek jest kowalem swojego losu i wszystko zależy tylko od niego. W uzasadnieniu koniecznie użyj odpowiedniego cytatu z *Pieśni I 22*.

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, czy niepokoje człowieka renesansu opisane w *Pieśni I 22* można uśmierzyć. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do renesansowej filozofii.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, co jest powodem „melankolii” podmiotu lirycznego *Pieśni I 24*.

Ćwiczenie 7

Porównaj postawę podmiotu lirycznego *Pieśni I 22* i osoby mówiącej w *Pieśni I 24*. Czy ich sposób na niepokoje dręczące człowieka jest taki sam? Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do cytatów.

Postawa podmiotu lirycznego w <i>Pieśni I 22</i>	Postawa podmiotu lirycznego w <i>Pieśni I 24</i>

Ćwiczenie 8

Czy człowiek jest doskonały? Napisz tekst liczący 80-100 słów, w którym zinterpretujesz fraszkę *Do Jana* jako wypowiedź humanisty oceniającego ludzkość.

Praca domowa

Jan Kochanowski: wieczny pesymista czy niepoprawny optymista? Zinterpretuj *Pieśń IV*, pochodzącą ze zbioru *Fragmenta albo pozostałe pisma Jana Kochanowskiego*, jako utwór mówiący o niepokojach i nadziejach poety.

” Jan Kochanowski

Pieśń IV (Fragmenta albo pozostałe pisma)

Kiedy by kogo Bóg był swymi słowy
Upewnił, że miał czasu wszelakiego
Strzec od złych przygód jego biednej głowy,

Miałby przyczynę żałować się swego
Nieszczęścia, płacząc, że mu się nie zstało
Dosyć tak zacnej obietnicy Jego;

Ale że Bogu z nami się nie zdało
Tak postępować, próżno narzekamy,
Że się co przeciw myśli nam przydało.

Wszyscy w niepewnej gospodzie mieszkamy,
Wszyscyśmy pod tym prawem się zrodzili,
Że wszem przygodom jako cel być mamy.

Na tym rzecz wszystka, żebysmy nosili
Skromnie, cokolwiek na człowieka przyjdzie,
A w niefortunie nazbyt nie tęsknili.

Płacz albo nie płacz, z drogi swej nie zidzie
Boskie przejrzenie; próżno się kto zdziera:
Niewola ciągnie, choć kto nierad idzie.

Nadzieja dobra serca niech podpiera,
Zaż to, że źle dziś, ma źle być i potym?
Jedenże to Bóg, co i chmury zbiera,

I co rozświeca niebo słońcem złotym.

Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń IV (Fragmenta albo pozostałe pisma)*, [w:] tegoż, *Patrzac na rozmaite świata tego sprawy. Antologia polskiej poezji renesansowej*, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1984, s. 117–118.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Obolewicz

Przedmiot: Język polski

Temat: Niepokoje ludzi renesansu przedstawione w *Pieśniach* i *Fraszkach* Jana Kochanowskiego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi,

egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowników;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
- 3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
- 6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
- 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wskazuje źródła niepokoju trapiącego człowieka renesansu, odwołując się do twórczości Jana Kochanowskiego oraz renesansowej filozofii,
- analizuje pieśni i fraszki Jana Kochanowskiego,
- redaguje tekst o charakterze argumentacyjnym w nawiązaniu do twórczości Jana Kochanowskiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- metoda aktywizująca – spacer klasowy.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Niepokoje ludzi renesansu przedstawione w *Pieśniach* i *Fraszkach* Jana Kochanowskiego”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Mapa myśli” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i rozwiązywać zadania.
2. Chętni lub wybrani uczniowie przygotowują się do głośnego czytania z elementami aktorskiej interpretacji *Pieśni I 22* oraz *Pieśni I 24* Jana Kochanowskiego.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom cele zajęć oraz wspólnie ustala z nimi kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel pyta: jakie idee przyświecały człowiekowi renesansu? Jakie poglądy głosili renesansowi myśliciele? Jaki miały związek z ówczesnymi przemianami społecznymi i religijnymi? Uczniowie odpowiadają swobodnie, korzystając z własnej wiedzy i opierając się na lekturze bloku tekstowego e-materiału. Nauczyciel ewentualnie uzupełnia ważne, a pominięte kwestie.

Faza realizacyjna:

1. **Odczytanie tekstu literackiego z elementami interpretacji aktorskiej.** Wybrana przed lekcją osoba prezentuje recytację utworu: *Pieśń I 22* oraz *Pieśń I 24*. Po

uczniowskiej prezentacji pozostała część klasy przedstawia swoje wrażenia dotyczące utworu oraz prezentacji. Uczniowie zapisują swoje wrażenia w formie notatki.

2. Nauczyciel poleca, by uczniowie w parach wykonali polecenia związane z mapą myśli zamieszczoną w e-materiale. Później kilka wskazanych osób prezentuje wyniki pracy grupy. Pozostali uczniowie mogą uzupełniać odpowiedzi, a nauczyciel weryfikuje ich poprawność.
3. Prowadzący prosi, by uczniowie podzielili się na 2 grupy. Grupa 1 wykonuje ćwiczenia: 1, 2, 5, a grupa 2 ćwiczenia: 3, 4, 6. Obie grupy wykonują ćwiczenie 7. Po upływie wyznaczonego czasu nauczyciel poleca, by liderzy grup zaprezentowali rozwiązania ćwiczeń. Może ocenić pracę uczniów.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania pracy na lekcji nauczyciel może odtworzyć piosenkę *Jan Kochanowski* Jacka Kaczmarskiego i poprosić uczniów, by wynotowali, słuchając jej, niepokoje i radości człowieka renesansu.

Praca domowa:

1. Jan Kochanowski: wieczny pesymista czy niepoprawny optymista? Zinterpretuj *Pieśń IV*, pochodzącą ze zbioru *Fragmenta albo pozostałe pisma Jana Kochanowskiego* jako utwór mówiący o niepokojach i nadziejach poety.

Materiały pomocnicze:

- Janusz Pelc, *Jan Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, Warszawa 2001.
- Mirosław Korolko, *Jana Kochanowskiego żywot i sprawy. Materiały, komentarze, przypuszczenia*, Warszawa 1985.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.